

this. This will allow filling the Ukrainian budget, and as a result conditions for investments at European interest will be created. It is considered the problem of diversification of economic production structures that will determine the beginning of a new era of fundamental changes in the countryside.

The article draws attention to the fact that the cooperative organization of peasants is capable to ensure the fulfillment of primal problems and to achieve a high level of competition. It is noted that the best organizational form of agricultural production is the cooperative management.

Keywords: agricultural production, agricultural tenure, agricultural tenancy, market for land, moratorium, land rent, agricultural holding company.

Стаття надійшла до редколегії: 27.11.2018 р.

УДК 339.564

ДАР'Я МАРЧЕНКО

*магістр факультету міжнародних економічних відносин
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків, Україна
email: dariamarchenko21@gmail.com*

ТЕТЯНА ШТАЛЬ

*доктор економічних наук, професор
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На основі узагальнення поглядів економістів систематизовано підходи до тлумачення експортного потенціалу, розглянуті підходи систематизовано за видами факторів, що впливають на експортний потенціал підприємства. Фактори, які впливають на експортний потенціал підприємства, аналізуються як зовнішні та внутрішні. Виходячи з розглянутих поглядів на дефініцію категорії «експортний потенціал», надано синтезовану схему підходів до тлумачення експортного потенціалу підприємства.

Ключові слова: експортний потенціал, експортна діяльність, фактори, вплив, стратегія, розвиток.

Постановка проблеми: В сучасних умовах посилюється конкуренція та розвивається міжнародна торгівля, що в свою чергу викликає збільшення імпорتنих та експортних потоків у світі. Розвиток експортної діяльності є актуальним явищем в Україні, а формування експортного потенціалу українських підприємств – одним із ключових факторів успішного розвитку національного експорту. Багатьом підприємствам стає все важче конкурувати за позиції на ринках збуту, а деякі завдяки сталим конкурентним перевагам розвиваються і генерують більший прибуток, ніж конкуренти. Коли мова йде про конкурентоздатність в експортній діяльності, варто зауважити, що важливу роль тут грає

формування експортного потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі питаннями формування експортного потенціалу підприємства та вивчення його впливу на експортну діяльність займалися такі закордонні вчені, як Дж. Сондерс, Б. Берман, Ф. Котлер. Серед вітчизняних науковців, які вивчали та аналізували питання експортного потенціалу можна перерахувати таких економістів, як І. Піддубний, Л. Піддубна, К. Іванієнко, О. Тищенко, Є. Шелест.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз існуючих підходів до визначення та формування експортного потенціалу підприємства.

Базуючись на поставленій меті, необхідно систематизувати наукові підходи і визначити особливості формування експортного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу. Однією з характерних рис сучасної економіки є прискорення розвитку світового господарства. В свою чергу, експортна діяльність також розвивається. На сучасному етапі розвитку економічних та глобалізаційних процесів, питання визначення експортної діяльності підприємства вже не є новим. Наразі неможливим є сприйняття експортної діяльності підприємства без її розвитку. Розвиток експортної діяльності характеризують як стале збільшення обсягів експортних операцій, яке пов'язано з оптимізацією розподілу експортного потенціалу підприємства.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених темі експортного потенціалу підприємства, проблема систематизації підходів до формування експортного потенціалу підприємства все ще існує. Необхідність поглибленого теоретичного обґрунтування існуючих та пошуку нових підходів формування експортного потенціалу підприємства, є актуальною, що і є метою даної роботи.

Саме таке поняття, як експортний потенціал, дає змогу інтерпретувати категорію експортної діяльності підприємства у повній мірі. Адже експортний потенціал характеризує можливість розвитку експортної діяльності, описує ступінь готовності підприємства до

розширення експортної діяльності дає змогу оцінити, наскільки ефективним буде проведення експортної діяльності на підприємстві.

Розглядати поняття експортного потенціалу необхідно всебічно, користуючись різними підходами до тлумачення цієї категорії. Саме такий аналіз цього терміну дозволяє в повній мірі розкрити сукупність чинників, які можуть впливати на реалізацію експортного потенціалу.

Досліджені наукові роботи надають змогу зробити висновок про те, що Л. Піддубна та О. Шестакова відокремлюють три підходи до визначення категорії експортного потенціалу. Це структурно-функціональний, ресурсний та результативний підходи [3, 224]. О. Єремян пропонує групування підходів визначення експортного потенціалу в п'ять категорій: ресурсний, виробничо-реалізаційний, відтворювальний, системний та специфічний [1, 162]. С. Князь відокремлює компаративний, ресурсний, системно-структурний і функціональний підходи до визначення категорії експортного потенціалу [2, 2].

Для узагальнення аналізованої інформації щодо підходів до визначення експортного потенціалу підприємства, пропонуємо систематизувати розглянуті підходи у вигляді схеми, зображеної на рис. 1.

Підходи визначення експортного потенціалу з урахуванням внутрішніх чинників підприємства надають змогу оцінити ресурсний потенціал підприємства через наявність

Рисунок 1 – Систематизація підходів визначення експортного потенціалу

Систематизовано на основі [1; 2; 3].

у нього достатньої кількості ресурсів певної якості. Так, підприємство, що має в своєму розпорядженні необхідний ресурсний запас, формуватиме експортний потенціал, який буде достатнім для підвищення ефективності експортної діяльності та зовнішньоекономічної діяльності фірми в цілому. Функціональний підхід до визначення поняття експортного потенціалу надає змогу тлумачити експортний потенціал як можливий приріст експортних операцій за рахунок виконання структурними підрозділами підприємства певних функцій, які завдяки синергічному ефекту нададуть організації змогу розвивати експортну діяльність, реалізуючи при цьому експортний потенціал.

Підходи визначення експортного потенціалу з урахуванням зовнішніх чинників підприємства являють собою оцінку експортного потенціалу як можливість змін оточуючого середовища підприємства. Якщо розглядати ці підходи зі сторони галузі, в якій підприємство здійснює експортну діяльність, то тоді можна інтерпретувати експортний потенціал як здатність фірми впливати на співвідношення часток ринку між даним підприємством та конкуруючими фірмами. Так, використання експортного потенціалу надає змогу нарощувати обсяги виробництва експортної продукції, оптимізувати при цьому відношення з покупцями, завойовуючи таким чином більшу частку ринку і змінюючи конкурентну структуру галузі.

Враховуючи тісний зв'язок між експортним потенціалом та експортною діяльністю підприємства, можна сказати, що кожен із складових елементів експортного потенціалу також відіграє чималу роль у розвитку експортної діяльності. Так, виробничий потенціал дає змогу досягти необхідного обсягу продукції для експорту; трудовий потенціал надає можливість використати трудові ресурси, які будуть необхідними для випуску, збуту та реалізації товарів; природно-ресурсний потенціал впливає на рівень забезпеченості підприємства усіма необхідними ресурсами для експорту; маркетинговий потенціал підвищує ефективність збуту товарів, дозволяє знайти необхідний ринковий сегмент та задовольнити потреби споживачів; інноваційно-інвестиційний потенціал впливає на можливість створення та випуску нових товарів, що набули б найбільшої популярності у експортній лінії.

Вважаємо, що доцільно буде представити взаємозв'язок між факторами, елементами експортного потенціалу та їхнім впливом на експортну діяльність через схему, надану на рис. 2.

Як можна побачити зі схеми, вплив експортного потенціалу на експортну діяльність фірми є прямим та логічним. Розвиток експортної діяльності фірми можливий лише при реалізації експортного потенціалу, який в свою чергу потребує наявності вищезгаданих елементів для ефективного відтворення стратегії підприємства.

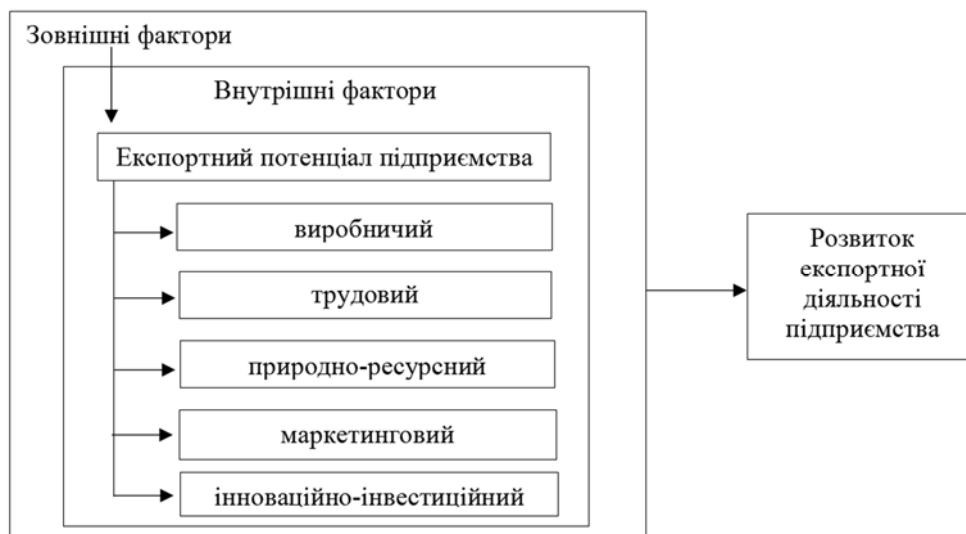

Рисунок 2 – Вплив експортного потенціалу на експортну діяльність фірми

Систематизовано автором.

Так, проаналізувавши підходи до визначення експортного потенціалу, слід наголосити на тому, що ця економічна категорія може бути правильно інтерпретована, коли відомі усі фактори, які впливають на формування експортного потенціалу. Визначення факторів, що формують експортний потенціал підприємства, надає змогу повною мірою оцінити можливості розвитку підприємства у зовнішньо-економічній діяльності та виявити рушійні сили, що найбільше впливатимуть на формування експортної стратегії підприємства.

Поняття фактор являє собою рушійну силу будь-якого процесу, що визначає його характер або ж окремі риси явища, що розглядається [4]. Як впливає с систематизації підходів до визначення експортного потенціалу, чинники що формують експортний потенціал будь-якого підприємства, поділяють на внутрішні та зовнішні.

Л. Піддубна та К. Іванієнко вважають, що внутрішні фактори формування експортного потенціалу ґрунтуються на ресурсній теорії фірм, а зовнішні – на теорії промислової організації [3].

Так, внутрішні чинники, що впливають на експортний потенціал, пов'язані із ресурсним забезпеченням підприємства. Володіючи певним набором матеріальних і нематеріальних ресурсів, підприємство має змогу реалізувати стратегії, які підвищують ефективність експортної діяльності фірми.

Зовнішні чинники, що впливають на експортний потенціал, включають у себе усі фактори макросередовища підприємства. Серед них можна назвати політичні, економічні, екологічні, соціокультурні та правові. Більшість підприємств не мають змоги контролювати ці чинники, вони лише адаптуються до їх змін, щоб бути сталим учасником ринкових відносин. Так, такі важливі фактори, як торговельні бар'єри, політична лояльність до зовнішньо-економічних операцій, правові норми та екологічні вимоги, також впливають на формування експортного потенціалу підприємства.

При цьому важливим фактом є те, що порядок аналізу чинників, що впливають на експортний потенціал є наступним. Спершу

підприємство орієнтується на зовнішні фактори: на цьому етапі важливою є оцінка ступеню сприятливості експортної діяльності в тих умовах, в яких перебуває підприємство. Через те, що підприємство не може контролювати зовнішні чинники, необхідно зрозуміти, чи наявний експортний потенціал у зовнішніх умовах функціонування фірми: якщо економічне становище в країні спонукає до розвитку експортної діяльності, не перешкоджає їй, надає квоти, то логічним є висновок, що експортний потенціал підприємства зможе розвиватися. Після встановлення експортного потенціалу з урахуванням зовнішніх чинників, приходить черга аналізу внутрішніх факторів підприємства – ресурсного забезпечення, маркетингових можливостей, які враховуватимуть зовнішні особливості функціонування фірми.

Вважаємо за потрібне представити класифікацію факторів, що впливають на формування експортного потенціалу за схемою, наведеною на рис. 2.

Рисунок 2 – Фактори, що впливають на експортний потенціал підприємства

Як було зазначено вище, на кожен елемент експортного потенціалу впливає перелік зовнішніх та внутрішніх факторів. В свою чергу, вплив різноманітних чинників на формування, розвиток та використання експортного потенціалу змінює і саму експортну діяльність підприємства.

Структура експортного потенціалу охоплює усебічні потенціали розвитку організації.

Так, Л. Піддубна та О. Шестакова до внутрішніх факторів відносять активи пропозиції, що, згідно з сучасною теорією факторів виробництва, формують ресурсну основу будь-якого виду економічної діяльності підприємства –

його природно-ресурсний, трудовий, виробничий, технологічний та управлінський потенціали [4].

Є. Шелест в якості структурних елементів експортного потенціалу виділяє маркетинговий, інноваційний, інформаційний, організаційний, фінансовий, виробничий та трудовий потенціали [6, с. 97].

М. Швецова виділяє в структурі експортного потенціалу інноваційний, інфраструктурний, організаційно – управлінський, інтелектуальний, маркетинговий, інвестиційний та виробничий [5, с. 9].

Спираючись на аналіз інформації з вказаних робіт, можна узагальнити структурні елементи експортного потенціалу в такі групи: виробничий потенціал, трудовий потенціал, природно-ресурсний потенціал, маркетинговий та інноваційно-інвестиційний потенціал.

Отже, в результаті вивчення підходів до тлумачення експортного потенціалу підприємства та факторів, які впливають на формування експортного потенціалу. Автором встановлено, що представлені підходи мають свої

переваги, а також область застосування. Їх систематизація надала змогу виявити фактори, що впливають на формування експортного потенціалу, а також довести прямий зв'язок з розвитком експортної діяльності підприємства.

Висновки і перспективи досліджень. В роботі був проведений теоретичний аналіз такої важливої економічної категорії як експортний потенціал в результаті якого в даному дослідженні це поняття розуміють як можливість підприємства здійснювати ефективно експортну діяльність в умовах глобального конкурентного ринку. На основі узагальнення думок економістів, було систематизовано розглянуті підходи до тлумачення експортного потенціалу за принципом розмежування факторів впливу на нього. Грунтуючись на теоретичному аналізі наукових підходів до формування експортного потенціалу підприємства, в даній роботі пропонується визначити експортний потенціал підприємства як головний чинник розвитку експортної діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Єремян О. Теоретичні аспекти формування експортного потенціалу у системі зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства / О.М. Єремян // Кримський економічний вісник. – 2013. - №2(03). – С.161–163.
2. Князь С.В. Експортний потенціал підприємства в системі менеджменту природоохоронної діяльності / С.В. Князь, Н.М. Байдала, Р.Б. Вільгуцька // Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – С. 30-33.
3. Піддубна Л.І. Фактори формування експортного потенціалу промислових підприємств / Піддубна Л. І., Іванієнко К. В // Економіка розвитку. – 2015. – № 1 (65). – С. 104–109.
4. Піддубна Л.І. Експортний потенціал підприємства: сутність і системні імперативи формування та розвитку / Л.І. Піддубна, О.А. Шестакова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – №37. – С.223–229.
5. Швецова М. Б. Стимулювання експорту продукції машинобудівних підприємств: автореф. дис.. канд. екон. наук. 08.06.02./ Швецова М.Б./ Тернопільський національний технологічний університет. – Тернопіль, 2010. – 24 с.
6. Шелест Є.О. Структуризація експортного потенціалу на основі визначення складових його загального конкурентоспроможного ресурсу / Є.О.Шелест, Н.М.Тюріна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №3. Т.3 – С.92–98.

References

1. Knyiaz, S. and Baydala, N. and Vilgutska, P. 2013. Export potential of the enterprise in the system of management system of environmental activity. Kiev: Effective economy, 8, pp. 30-33.
2. Piddubna, L. and Ivanienco, K. 2015. Factors of formation of export potential of industrial enterprises. Kharkiv: Economics of development, 1 (65), pp. 104–109.
3. Piddubna, L. and Shestakova O., 2012. Export potential of an enterprise: the essence and systemic imperatives of formation and development. Kharkiv: Bulletin of the Economy of Transport and Industry, 37, pp. 223-229.
4. Yeremiyani, O. 2013. Theoretical aspects of export potential formation in the system of foreign economic activity of the industrial enterprise. Kherson: The Crimean Economic Bulletin, 2(03), pp.161–163.
5. Shevtsova, M. 2010. Stimulation of the export of products of machine-building enterprises, Ternopil: Ternopil National Technological University, 24 pp.
6. Shelest, E. 2010. Structuring the export potential on the basis of determining the components of its overall competitive resource, Khmelnytsky: Bulletin of the Khmelnytsky National University, 3(3), pp. 92-98.

Марченко Д. Шталь Т. Формирование экспортного потенциала как элемента развития экспортной деятельности предприятия

Приведен синтез точек зрения экономистов относительно подходов к формированию экспортного потенциала предприятия, его структурных элементов и факторов, влияющих на его

формирование. Представлена синтезированная схему подходов к определению экспортного потенциала предприятия.

Ключевые слова: экспортный потенциал, экспортная деятельность, факторы, влияние, стратегия, развитие.

Marchenko D. Stal T. Formation of export potential as an element of enterprise's export activity development

As stated in the article, export potential characterizes the possibility of development of export activity, describes the degree of readiness of the enterprise to expand export activity and enables to assess how effective the export activity in the enterprise will be. The article provides a synthesis of the views of economists regarding approaches to the formation of the export potential of the enterprise. In the article the question of structural elements and factors influencing export potential formation is analyzed in detail. The theoretical analysis of such an important economic category as export potential is carried out in the course of which in this study this concept is understood as an opportunity of an enterprise to carry out effective export activity in a global competitive market. On the basis of generalization of economists' views, the approaches to the interpretation of export potential on the principle of differentiation of factors of influence on it were systematized. The considered approaches to the interpretation of export potential were systematized by types of factors affecting the export potential of the enterprise. The factors which do affect export potential of an enterprise were analyzed as extern and intern. The synthesized scheme of export's potential formation is given.

Keywords: export potential, export activity, factors, influence, strategy, development.

Стаття надійшла до редколегії 28.11.2018

УДК 364.04

ВІКТОРІЯ ОВЕРЧУК

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Донецького національного університету ім. Василя Стуса*

м. Вінниця, Україна

e-mail: vik.overchuk@gmail.com

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

В статті аналізується важливість інституційного середовища для успішної реабілітації та професійної адаптації осіб з інвалідністю. На прикладі України розглядаються основні групи формальних та неформальних інститутів, їх функції та обмеження. Особлива увага приділена інституту держави, інституту місцевого самоврядування та інституту соціальної доброчинності. Автором запропонована узагальнена карта інститутів соціальної реабілітації та працевлаштування осіб з інвалідністю та проаналізовані напрямки роботи щодо вдосконалення і зміни інституційного середовища.

Ключові слова: інституційне середовище, соціальна політика, особа з інвалідністю, безробіття.

Постановка проблеми. Проблема реабілітації і працевлаштування осіб з інвалідністю залишається актуальною сьогодні для багатьох країн світу. Не дивлячись на ряд прогресивних кроків, які були зроблені і робляться для покращення ситуації, залишається порівняно високим відсоток осіб з інвалідністю, які мають обмежений доступ до освіти, обмежені можливості соціальної активності, постійно

зустрічаються з труднощами в процесі працевлаштування та професійної реалізації в цілому. Досить часто причиною таких проблем називають нестачу фінансових ресурсів. Водночас, фінансування є лише одним з елементів комплексного інституційного середовища, в якому інші елементи відіграють не менш важливу, а часом і визначальну роль в процесі реабілітації та інтеграції осіб з інвалідністю.